

Veera Virolainen

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö, 2019

”TULEE SELLAINEN OLO, ETTÄ MULLAKIN ON VÄLIÄ.”

**Kokemuksia yhteiskehittämisestä ja -tuotannollisuudesta
Steppi-hankkeessa**

TIIVISTELMÄ

Veera Virolainen

”Tulee sellainen olo, että mullakin on väliä.” Kokemuksia yhteiskehittämisestä ja -tuotannollisuudesta STEPPI-hankkeessa.

Sivut 38 ja liitteet 3

syksy 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

sosionomi (amk)

Tutkimukseni tarkoituksena on antaa ääni Steppi-hankkeeseen osallistuneille asiakkaille. Tutkimuksen tavoite on selvittää, miten he kokevat hankkeen toimintaperiaatteena olevan yhteistuotannollisuuden ja yhteiskehittämisen ja millaisia muutoksia ovat huomioineet itsessään. Tutkimusympäristönä toimii matalan kynnyksen palveluja tuottava ESR-rahoituksen piirissä oleva Steppi-hanke, jonka kohderyhmänä ovat työelämän ulkopuolella olevat heikoimmassa työllistymis-asemassa olevat, erityisesti päihde- ja asumispalveluiden asiakkaat.

Tutkimuksen keskeisinä teoreettisina käsitteinä ovat yhteistuotannollisuus ja yhteiskehittäminen, jotka molemmat pyrkivät purkamaan työntekijöiden ja asiakkaiden välisiä perinteisiä valtasuhteita sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämisessä ja tuottamisessa. Muina teoreettisia käsitteitä ovat sosiaalisen toimintakyky, osallisuus ja voimaantuminen.

Tutkimuksen aineisto koostuu neljästä haastattelusta, jotka on toteutettu puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Aineisto on analysoitu sisällönanalyysin periaatteita soveltaen ja etsien erilaisia yhteneväisyyksiä haastatteluaineistosta. Aineiston analyysin kautta hahmottui kaksi isompaa temaattista kokonaisuutta, joista toinen liittyi yhteistuotannollisuuteen ja yhteiskehittämiseen ja toinen haastateltavien havaitsemiin muutoksiin itsessä ja muissa.

Tutkimuksen tuloksena voidaan todeta yhteistuotannollisuuden ja yhteiskehittämisen toteutuneen hankkeessa asiakkaiden kokemusten mukaan erittäin hyvin. Tasavertaisuus hankkeen kehittämisessä ja suunnittelussa ja vertaisuus, voimaantuminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen olivat toteutuneet hankkeessa. Hanke oli asiakkaiden kokemuksen mukaan saanut aikaan myös muutoksia itsessä ja muissa. Tärkeimpiä muutoksista olivat sekä arkisen rytmin ja mielekkään tekemisen löytäminen että uusien sosiaalisten suhteiden saaminen ja vanhojen suhteiden muuttaminen. Nämä ovat asiakkaiden sosiaalisen toimintakyvyn lisääntymisen kannalta oleellisia asioita.

Tutkimuksen tulosten pohjalta toivoisin, että yhteistuotannollisuuden ja yhteiskehittämisen periaatteita laajennettaisiin myös kunnallisiin peruspalveluihin ja niiden toteuttamiseen.

Asiasanat: yhteistuotannollisuus, yhteiskehittäminen, matalan kynnyksen työtoiminta

ABSTRACT

Veera Virolainen

“It feels like I matter too.” Experiences with co-production and co-development in project STEPPI

Pages 38 and appendices 3

Diaconia University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

The purpose of this study is to give a voice to the participants of Project Steppi, Project STEPPI is funded by the European social fund and executed by Diakonissalaitos Hoiva and Abnoy. In this study, the aim was to find out how the participants have experienced co-production and co-development, the main methods that were used in the project. Moreover, how these methods have affected their social functioning and if it has empowered them. The focus group of Steppi project are people, who have been in a weak position regarding means to get employment and possibly suffering from substance abuse and living in supported housing.

The main theories behind this study are co-production and co-development. These theories, when come to practise, help to dismantle the traditional roles and power settings between professionals and clients that exist in municipal social and healthcare systems. Other theories include social functioning, participation and empowerment.

The research material for this study consists of four interviews, that were half structured theme interviews. The material was analysed using content analysis and trying to find similarities within the interview material. Through the analysis two themes took shape. One was related to co-production and co-development and the other was the changes the interviewees had perceived in themselves and in others.

As a result of this thesis one can conclude that co-production and co-development have been used very well in the project in the eyes of the participants. Equality in the development and planning of the project and peer support, empowerment and social and public participation have come to life in the project. The participants had experienced changes in themselves and in others. Most important changes were finding a everyday routine and rhythm and finding meaningful activities and forming new social relationships and changing the existing relationships for the better. These are key components for increasing social functioning.

Based on this thesis I hope that co-development and co-production could be used more in the municipal services and in the execution of services.

Keywords: co-production, co-development, low threshold work programme

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 YHTEISKEHITTÄMINEN JA YHTEISTUOTANNOLLISUUS	6
3 SOSIAALINEN TOIMINTAKYKY, OSALLISUUS JA VOIMAANTUMINEN	11
3.1 Toimintakyvyn ulottuvuudet: sosiaalinen toimintakyky	11
3.2 Osallisuus	13
3.3 Voimaantuminen	13
4 STEPPI-HANKE TUTKIMUSYMPÄRISTÖNÄ	15
4.1 Matalan kynnyksen ESR-hanke ja taustatoimijat	15
4.2 Päihdepalvelujen ja opioidikorvaushoidon suhde hankkeeseen	16
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA MENETELMÄT	19
5.1 Tutkimuskysymys ja tutkimuksen toteutus	19
5.2 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä ja tutkimusaineisto ...	20
5.3 Aineiston analyysi	21
6 TULOKSET	23
6.1 Yhteiskehittäminen ja yhteistuotannollisuus.....	23
6.1.1 Tasavertaisuus hankkeen kehittämisessä ja toteutuksessa.....	23
6.1.2 "Kasvaminen omiin mittoihinsa"	25
6.1.3 Vertaisuus ja voimaantuminen	26
6.1.4 Yhteiskunnallinen vaikuttaminen.....	27
6.2 Muutokset itsessä ja muissa	27
6.2.1 Arkeen rytmiä ja mielekästä tekemistä.....	28
6.2.2 Sosiaaliset suhteet ja muutokset niissä	29
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	31
LÄHTEET	36
LIITE 1. Haastattelupyyntö.....	39
LIITE 2. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta	40

LIITE 3 Kehittämiskokouksen esityslista	41
---	----

1 JOHDANTO

Päihdeongelmat ovat yksi syistä, jonka vuoksi ihminen syrjäytyy yhteiskunnassamme. Monet kauhistelevat kotikaupunkini Tampereen huumeongelmaa ja sen näkymistä katukuvassa. Päihdepolitiikka puhuttaa paikallisella ja valtakunnallisella tasolla. Ratkaisuksi tarjotaan yleisönosastoilla kovempia rangaistuksia, mutta myös ehkäisevää työtä ja hoitoon pääsyn helpottamista. Itse kallistun jälkimmäisten ratkaisujen puoleen.

Kiinnostukseni tutkimusaiheeseeni heräsi keväällä 2018 työharjoitteluni aikana. Suoritin päihde- ja mielenterveystyön suuntaavan harjoittelun Diakonissa-laitoksen Hoiva Oy:n päihdepalveluyksikkö Breikissä Tampereella. Breikki tuottaa huumehoidon avopalveluita Tampereen kaupungille. Huumehoidon avohoitoon kuuluu opioidikorvaushoito, muu huumehoito ja terveysneuvonta. Suomessa on toteutettu yli 20 vuotta opioidiriippuvuuden lääkkeellistä vieroitus- tai korvaushoitoa. Valtakunnalliset tutkimukset ja selvitykset erityisesti opioidien käyttöön liittyen ovat hajanaisia. Arvio opioidien ongelmakäyttäjien määrästä Suomessa on vuodelta 2012, jolloin käyttäjiä arveltiin olevan 13 000–15 000. Opioidiriippuvuuden lääkkeellisessä vieroitus- tai korvaushoidossa oli 3 329 potilasta 30.11.2015. Palvelut ovat hajanaisia ja erot kuntien ja maakuntien välillä palvelutuotannossa ovat suuria. (Partanen, Alho, Forsell, Kotovirta, Kuussaari, Mäkelä, Rönkä, Selin & Vormaa 2017.)

Harjoitteluni aikana tutustuin myös Steppi-hankkeeseen, jonka tavoitteena on järjestää matalan kynnyksen työtoimintaa, joka liittyy hävikkielintarvikkeiden hyödyntämiseen. Hanke on suunnattu työelämän ulkopuolella oleville huume- ja asumispalveluiden asiakkaille ja rikostaustaisille asiakkaille. Tavoitteena on löytää ratkaisuja asiakkaiden toiminta-, opiskelu- ja työkyvyn vahvistamiseksi. Hanketta toteutetaan Diakonissa-laitoksen Hoiva oy:n kehittämistyön mukaisesti noudattaen yhteistuotannollisuuden ja yhteiskehittämisen periaatteita.

Tässä tutkimuksessa kysyn: Millaisia kokemuksia asiakkailla on Steppi-hankkeeseen liittyvästä yhteistuotannollisuudesta ja yhteiskehittämisestä? Millaisia muutoksia asiakkaat ovat havainneet itsessään ja muissa erityisesti suhteessa heidän sosiaaliseen toimintakykyynsä, osallisuuteen ja voimaantumiseen?

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimivat yhteistuotannollisuuden ja yhteiskehittämisen käsitteet, joita määrittelen luvussa kaksi. Lisäksi käytän sosiaalisen toimintakyvyn, osallisuuden ja voimaantumisen käsitteitä lisätäkseeni teoreettista ymmärrystä asiakkaiden kokemuksista hankkeessa. Esittelen Steppi-hankkeen tutkimusympäristönä ja johdatan lukijaa tutkimukseni tekemiseen liittyneisiin valintoihini. Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena, jossa on käytetty aineiston keräämiseen teemahaastattelua ja analyysiin sisällönanalyysiä ja teemoittelua. Tutkimuksessa korostuvat myös eettiset valinnat.

2 YHTEISKEHITTÄMINEN JA YHTEISTUOTANNOLLISUUS

Julkisia palveluja tuottavat organisaatiot ovat vaikeuksissa sekä niukkenevien resurssien ja hajanaisen palvelutuotannon että lisääntyvien tehokkuus- ja vaikuttavuusvaateiden edessä. Myös asiakkaat odottavat saavansa parempia ja laadukkaampia palveluita. Tässä ristiriitaisten odotusten maastossa yhteistuotannollisuus (engl. co-production) on nostettu maailmanlaajuisesti julkisten palvelujen kehittämisen ja tuottamisen yhdeksi toimintatavaksi. (Tuurnas 2016, tiivistelmä.)

Suomalaisessa sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisen suunnassa korostetaan yhteistuotannollisuuden sijaan ehkäpä enemmän yhteiskehittämistä. Yhteistuotannollisuuden ja yhteiskehittämisen tausta on kuitenkin samankaltainen. Aikaisemmin asiakas nähtiin enemmän palvelujen objektina. Asiakkaan asema on vahvistunut asiakaskeskeisyyden ja asiakaslähtöisyyden ideologian voimistumisen myötä. Asiakas on muuttunut objektista subjektiksi, oman elämänsä asiantuntijaksi. Palvelujärjestelmässä ollaan siirtymässä asiakastyytyväisyyskyselyistä ja yksittäisten kokemusasiantuntijoiden kuulemisesta tilanteeseen, jossa asiakkaalla on ammattilaisten kanssa tasavertainen kehittäjän ja vaikuttajan rooli. (Niskala, Kairala & Pohjola 2017, 7-8.)

Asiakkaille on ollut tarjolla eri aikoina potilaan, asiakkaan, kuntoutuja, kehittäjän ja jopa kuluttajan, joskus keskenään ristiriitaisia rooleja. Esimerkiksi psykiatriseen laitoshoidon liittyä tuen ja kontrollin ristiriita. Laitoshoidossa on käytetty samaan aikaan erilaisia pakkokeinoja ja annettu hoivaa ja huolenpitoa. Nämä historialliset painolastit liittyvät palveluiden rakenteisiin ja niiden taustalta voi tunnistaa deterministisen ymmärryksen, joka rajaa asiakkaan toimijuutta ja kyvykkyyttä. Parantumattomaksi määrittäminen johti 1900-luvun alkupuolella yleensä elinikäisiin sairaalahoitoihin. Historiallisesti asiantuntijatieto on ollut etusijalla asiakkaan tietoon nähden. Oleellista on, miten vanhoja rakenteita uudistetaan ja sillä nimetäänkö ihminen asiakkaaksi, potilaaksi vai kehittäjäksi. Sanat luovat sosiaalisia identiteettejä ja määrittävät suhteita ammattilaisiin nähden. (Miettinen, Romakkaniemi & Laitinen 2017, 17, 19 -20, 33, 35.)

Palvelun käyttäjän osallistuminen palveluihin ja niiden kehittämiseen on mahdollista toteuttaa monella tavalla. Asiakslähtöisessä palvelussa palveluiden käyttäjä on oman elämänsä asiantuntija. Ihmiset kokevat esimerkiksi kuntoutuspalvelut hyödyllisemmiksi tai tuloksellisemmiksi, jos heidän äänensä on kuultu heidän kuntoutusasioissaan. Muita kehittämisosallisuuden muotoja ovat kokemusasiantuntijuuden ja vertaistoimijuuden käyttäminen palvelujen toteutuksessa. Palvelun käyttäjien mielipiteiden kuuleminen, konsultteina käyttäminen ja kehittämiskumppaneina oleminen. Asiakasjärjestöjen edustajien käyttäminen palvelujärjestelmän yleisessä kehittämistyössä paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla ja käyttäjäjohtoinen kehittämistyö, jossa asiakkaat tai asiakasjärjestöt kehittävät, toteuttavat ja arvioivat palveluja. (Järvikoski, Martin, Kippola-Pääkönen & Härkäpää 2017, 63-64.)

Yhteistuotannollisuuden käsitteen juuret ovat lähtöisin 1970-luvulta. Indianan yliopistossa Ostrom kollegoineen kuvasi käsitteellä asiakkaiden ja palveluiden käyttäjien osallisuutta sellaisten palveluiden tuottamiseen, joista perinteisesti vastasivat kunnalliset palveluntuottajat. Yhteistuotannollisuus kiinnosti heitä, koska toisin kuin tavaroiden tuottaminen, palvelujen tuotanto on harvoin mahdollista ilman asiakkaiden aktiivista osallistumista. (Pestoff & Brandsen 2008; Pestoff 2012). ref. Rantamäki 2017.)

		PALVELUIDEN SUUNNITTELUVASTUU		
		AMMATTILAISET	AMMATTILAISET JA ASIAKKAAT	ASIAKKAAT
VASTUU PALVELUIDEN TOTEUTUKSESTA	AMMATTILAISET	PERINTEINEN AMMATTILAISTEN TOTEUTUS	AMMATTILAISTEN TOTEUTUS MUTTA ASIAKKAAT JA YHTEISÖ MUKANA SUUNNITTELUSSA	ASIAKKaidEN SUUNNITTELEMA TOIMINTA, MUTTA AMMATTILAISTEN TOTEUTTAMA
	AMMATTILAISET JA ASIAKKAAT	ASIAKKAAT MUKANA TOTEUTTAMASSA AMMATTILAISTEN SUUNNITTELEMAA TOIMINTAA	YHTEISTUOTANTO	ASIAKKaidEN SUUNNITTELEMA, MUTTA YHTEISESTI TOTEUTETTU TOIMINTA
	ASIAKKAAT	ASIAKKAAT TOTEUTTAVAT AMMATTILAISTEN SUUNNITTELEMAA TOIMINTAA	YHTEISESTI SUUNNITELTU TOIMINTA, MUTTA ASIAKKaidEN TOTEUTUS	ASIAKKaidEN ITSE ORGANISOITU TOIMINTA

Kuvio 1 Palvelutuotannon variaatiot suunnittelun ja toteutuksen yhdistelmänä (Toikko, T. ref 2012)

Toikko (2012) kuvailee palvelujen tuottamisen eri muotoja asiakkaiden ja ammattilaisten erilaisten suunnittelu- ja toteutusvastuiden kautta. Suunnittelu- ja toteutusvastuuta vaihtelemalla asiakkaiden ja ammattilaisten välillä tai yhteistoimintana voidaan saada useita eri malleja.

Kevyimmillään yhteistuotanto tarkoittaa sitä, että palveluissa otetaan huomioon käyttäjien aloitteet tai hyödynnetään käyttäjien osallistumista. Nämä voivat olla pieniä parannuksia, joita tehdään yhdessä palvelunkäyttäjien ja ammattilaisten kanssa. Seuraavalla tasolla yhteistuotanto voi olla tietoisesti käytetty työkalu, jolla eri tahoja pyydetään osallisiksi ja toteuttajiksi palveluiden järjestämisessä. Tavoitteena tässä on enemmänkin säätää kuin muuttaa palveluiden rakenteita ja toimintatapoja. Kolmannella tasolla tähdätään palveluiden muuttamiseen, jossa valta määritellään uudelleen siten, että palvelunkäyttäjät voivat aidosti osallistua suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Puhtaimmillaan yhteistuotannollisuus

sosiaalipalveluiden tuottamisessa tarkoittaa, että ammattilaiset ja asiakkaat yhdessä suunnittelevat ja toteuttavat palvelua. (Toikko 2012, 167.)

Suomessa monet kunnat ja järjestöt ovat luoneet erilaisia yhteistuotantopilotteja, joiden tavoitteena on ollut tehokkaampien ja vaikuttavampien palvelujen luominen. Yhteistuotanto tarjoaakin mahdollisuuden erilaisten palvelujen ja palvelujärjestelmien kehittämiseen. Samalla syntyy vaatimuksia muuttaa organisaatioiden toimintatapoja, organisointia ja kulttuuria demokraattisemmaksi. (Tuurnas 2016; Rantamäki 2007.)

Englannissa yhteistuotannollisuuden ajatellaan estävän tehokkaasti erilaisia hoi-vaan ja palvelujen tuotantoon liittyviä skandaaleja, joissa puutteet asiakkaisen palveluissa lähentelevät kaltoinkohtelua. Näiden skandaalien taustatekijöinä pidetään sitä, että tuottajat eivät ole kuunnelleet palvelujen käyttäjiä eikä heidän tarpeitaan ole otettu huomioon palveluiden toteutuksessa. Ratkaisuksi tarjotaan yhteistuotannollisuutta, joka tarjoaa palvelujen tuottamiselle sellaisen viitekehyksen, joka mahdollistaa tasavertaisemman suhteen palvelutuottajien, työntekijöiden ja asiakkaiden välillä. Englannissa yhteistuotannollisuudesta on julkaistu vuonna 2013 kansallinen opas, jota on päivitetty vuonna 2015. Co-production in social care: What it is and how to do it -opas (SCIE 2015) sisältää suosituksia palveluiden tuottajilla, siitä mitä tulee ottaa huomioon, kun käytännössä aloitetaan yhteistunnollisen palvelun toteutus.

Jotta yhteistuotannollisuutta voitaisiin soveltaa käytännössä, täytyy organisaation toimintaa tarkastella sen kaikilla tasoilla. Palvelujen tuotannossa tulee ottaa huomioon organisaation kulttuuri, palvelujen tuotannon rakenne, käytännön toteutus ja palveluiden arviointi. Kulttuurisia ulottuvuuksia yhteistuotannollisuudessa ovat yhteisen ymmärryksen rakentaminen siitä mitä yhteistuotanto organisaatiossa merkitsee ja millaisilla periaatteilla ja arvoilla organisaatiossa toimitaan. Rakenteellisina tekijöinä nähdään kaikkien osallistuminen jo alun alkaen toiminnan suunnitteluun. Myös riittävien taloudellisten resurssien takaaminen ja demokraattinen vuorovaikutus on tärkeää. Käytännön tasolla on varmistettava, että kaikilla on mahdollisuus osallistua eikä kukaan jättyädy toiminnan ulkopuolelle. On varmistettava, että kaikilla osallistujilla on riittävästi tietoa erilaisten päätösten

tekoon osallistumisen tarpeellisuudesta. On tärkeää myös varmistaa, että kaikilla on riittävästi tietoa yhteistuotannollisuuden tausta filosofiasta ja kykyä toimia sen mukaisesti. Yhteistuotannollisuuden onnistumisen edellytyksenä on myös säännöllinen arviointi. Arviointia tehtäessä erityisesti asiakkaiden kokemuksilla toiminnan vaikutuksista ja toimintaan osallistumisesta on suuri merkitys. (SCIE 2015)

Palsasen ja Kääriäisen (2015) yhteistoiminnallisissa ryhmissä osallistujat tulevat ikään kuin näkyviksi itselleen ja toisilleen. Tämä lisää ammattilaisten ja asiakkaiden minätietoisuutta ja häivyttää asiakkaiden toimintakykyä lamaavaa häpeän tunnetta omasta vaikeasta tilanteesta. Tasavertaisuus kumpuaa luottamuksesta asiakkaiden ja työntekijöiden välillä. Luottamuksen syntymiseen vaikuttaa mahdollisuus tutustua työntekijöihin aidon dialogin kautta.

3 SOSIAALINEN TOIMINTAKYKY, OSALLISUUS JA VOIMAANTUMINEN

3.1 Toimintakyvyn ulottuvuudet: sosiaalinen toimintakyky

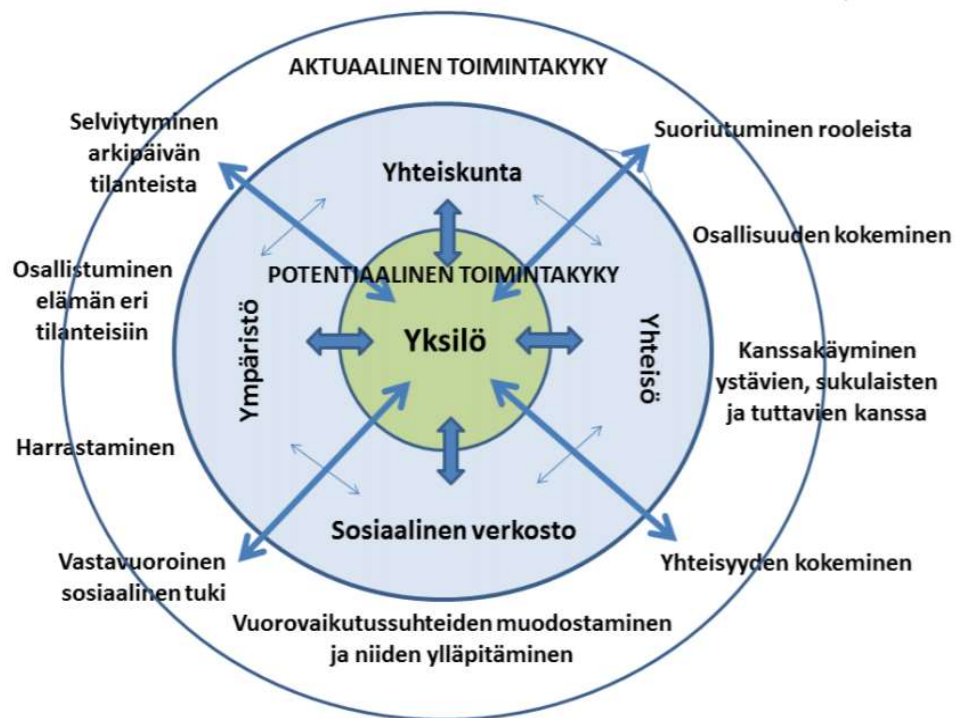
Sosiaalinen toimintakyky on yksi ihmisen toimintakyvyn ulottuvuus. Se liittyy muihin ulottuvuuksiin limittäin, ja ulottuvuudet ovat keskenään päällekkäisiä.

Kuvio 2 Toimintakyvyn ulottuvuudet (Sosped, 2019)

Sosiaalinen toimintakyky voidaan määritellä kyvyksi toimia läheisissä yksilöiden välisissä suhteissa sekä eri yhteisöissä. Se ilmenee esimerkiksi vuorovaikutuksena sosiaalisen verkoston kanssa, eri rooleista suoriutumisena, sosiaalisena osallistumisena ja yhteisyyden sekä sosiaalisen osallisuuden kokemuksina. Sen ongelmat näkyvät taas vaikeuksina selviytyä arkielämän edellyttämistä tehtävistä

tai sosiaalisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen liittyvinä ongelmina. Sosiaalisen toimintakyvyn määritelmä ei ole täysin vakiintunut, ja sitä on eri tutkimuksissa tarkasteltu vaihtelevilla mittareilla, joista monet ovat käytössä myös muiden, sosiaalista toimintakykyä sivuavien lähikäsitteiden – kuten sosiaalisen pääoman, sosiaalisen tuen, toimijuuden ja osallisuuden – mittaamisessa. (Tiikkainen & Pynnönen 2018.)

Kuvio 3 Sosiaalinen toimintakyky (Seppänen, M. 2014)

Sosiaalista toimintakykyä voidaan tarkastella sekä potentiaalina että aktuaalisena toimintakykynä. Toteutuakseen ihmisen arkisessa elämässä sosiaalinen toimintakyky vaatii yhteiskunnan, ympäristön, yhteisön ja sosiaalisen verkoston antamia mahdollisuuksia. Tässä tutkimuksessa korostuvat erityisesti yhteisön antamat mahdollisuudet osallisuuden, voimaantumisen ja yhteistuotannollisuuden toteuttamisen kautta.

3.2 Osallisuus

Osallisuus on liittymistä, suhteissa olemista, kuulumista, yhteisyyttä. Osallisuus on yhteensopivuutta ja mukaan ottamista. Se on osallistumista, vaikuttamista ja demokratiaa. Osallisuus on ennen kaikkea sitä, että voi elää tärkeänä ja merkittävänä osana erilaisia suhteita ryhmiä ja yhteisöjä, tulla nähdyksi, kuulluksi ymmärretyksi ja arvostetuksi. (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari, & Keto-Tokoi. 2017. 3, 25). Osallisuus näin ollen kietoutuu osaksi myös yksilön voimaantumista ja voimaantumisen prosessia. Osallisuus liittyy teemoiltaan läheisesti yhteen myös sosiaalisen toimintakyvyn ja yhteiskehittämisen ja -tuottavuuden kanssa.

Osallisuutta omassa elämässä voidaan lisätä ulkopuolisin ja sosiaalityön toimin esimerkiksi riittävän toimeentulon ja oikeanlaisten palveluiden avulla. Osallisuutta lisätään myös tarjoamalla mahdollisuus toimintaan, jossa on mahdollista luoda yhteyksiä muihin ihmisiin. Osallisuutta on vaikutusmahdollisuudet oman elämän kulkuun, toimintaan ja palveluihin. Vaikuttamismahdollisuuksien ja valtaistumisen lisäksi osallisuus on myös ihmisen potentiaalin toteuttamista ja omiin mittoihinsa kasvamista. (Isola et al, 2017, 25)

3.3 Voimaantuminen

Siitonen (1999) kuvaa voimaantumisen (empowerment) muodostuvan viidestä lähtökohdasta, jotka yhdessä muodostavat teorian voimaantumisesta. Ensimmäiseksi voimaantuminen on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi. Voimaantuminen on ihmisestä itsestä lähtevää, jota jäsentää päämäärät, kyky uskomukset, esimerkiksi käsitys itsestä, itsetunto, identiteetti, itsearvostus ja -luottamus, sekä vastuu, kontekstiuskomukset, kuten hyväksyntä, arvostus, luottamus, kunnioitus ja ilmapiiri ja tunteet sekä näiden väliset suhteet. Vahva voimaantuminen johtaa vahvaan sitoutumiseen ja päinvastoin ja voimaantuminen on yhteydessä myös ihmisen hyvinvointiin. Voimaantuminen on jatkuvasti muuttuvaa ja se

onnistuu parhaiten voimaantumista tukevassa ympäristössä. Ihmisen elämäntilanteet muuttuvat koko ajan ja myös ihminen muuttuu. Lisäksi ihmisen ja ympäristön välille voi syntyä ristiriitoja, jotka edellyttävät ihmisen elämänhallinnan ja sopeutumisen kannalta omien käsitysten tarkistamista ja muuttamista. Tämä on hidas prosessi, joka vaatii toistuvaa palautetta turvallisesti koetussa ympäristössä. (Siitonen 1999, 97, 158–165.)

Suomalaisessa sosiaalityössä puhutaan usein voimavaralähtöisestä sosiaalityöstä. Tämä tarkoittaa sellaista yhteistyötä ja -toimintaa asiakkaan kanssa, jossa asiakkaasta tulee toimija. Voimaannuttavassa sosiaalityössä asiakas itse määrittelee pulmansa, pyrkimyksensä ja tavoitteensa. Huomio kiinnittyy siis asiakkaan voimavaroihin, uudelleen tulkinnan mahdollisuuksiin ja ihmisen omaan muutosvoimaan. Voimavaralähtöisyys korostaa yksilön aktiivisuutta ja yksilöllisiä valintoja. Voimaantumisen voidaan katsoa painottavan yksilöllisyyttä, jossa kyse on yksilön ominaisuudesta ja hänen omasta toiminnastaan voimaantumisen suhteen. (Hokkanen 2009, 329–332; Kuronen 2004, 281–282.)

Siitosen (1999, 84) mukaan voimaantumista ei tapahdu kontrolloivassa ja hallitsevassa ilmapiirissä. Voimaannuttavan sosiaalityön tulisi pyrkiä pois kontrolloinnista ja auttaa näin asiakkaan voimaantumisen prosessi. Asiakkaan voimaantuminen myötävaikuttaa myös hänen motivaatioonsa, sen syntymiseen ja sen vahvistumiseen.

4 STEPPI-HANKE TUTKIMUSYMPÄRISTÖNÄ

4.1 Matalan kynnyksen ESR-hanke ja taustatoimijat

Matalan kynnyksen palvelujen määritelmä on monimerkityksinen, mutta käytännössä matalan kynnyksen palveluja määrittävät toiminnan sisältö ja asiakas-kunta. Toisaalta matalan kynnyksen palvelujen käsite on suhteellinen, ja niitä ei voida määritellä pelkästään absoluuttisilla kriteereillä, kuten aukioloajat, sijainti tai maksu (Leemann & Hämäläinen 2015).

STEPPI -hankkeessa järjestetään matalan kynnyksen työtoimintaa, joka liittyy hävikkielintarvikkeiden hyödyntämiseen. Työtoiminnan tehtävät liittyvät hävikkielintarvikkeiden hankkimiseen, keittiö- ja ruokalatyöhön, kirpputoritoimintaan ja kiinteistöhuoltoon, kuten siivoukseen. Hanke järjestää myös työ- ja toimintakykyä kehittäviä lyhytkoulutuksia, kuten ensiapukursseja ja hygieniapassikoulutuksia yhteistyökumppanien avulla. Osallistumispäivinä asiakas saa lämpimän aterian. Hankkeessa hyödynnetään palveluohjausta sekä päihde- ja asumispalveluiden kuntouttavaa työtä ja osaamista. Lisäksi hankkeessa tehdään yhteistyötä opilaitosten kanssa. STEPPI edistää sosiaalisen ja kulttuurisen sekä ekologisen ja taloudellisen kestävyys lisääntymistä Tampereella. (STEPPI-hankesuunnitelma 2017)

Steppi-hanke on Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:n ja Abnoy Oy:n toteuttama ja osarahoittama. Hanke on suunnattu työelämän ulkopuolella oleville huume- ja asumispalveluiden asiakkaille ja rikostaustaisille asiakkaille. Tavoitteena on löytää ratkaisuja heikoimmassa asemassa ja syrjäytymisvaarassa olevien asiakkaiden toiminta-, opiskelu- ja työkyvyn vahvistamiseksi. Hanketta rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto 1.3.2017-29.2.2020. Hanke on osa Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 Suomen rakennerahasto-ohjelmaa (Steppi-hankesuunnitelma 2017). Diakonissalaitoksen Hoiva Oy on Diakonissalaitoksen osakeyhtiö, joka tuottaa erilaisia sosiaali- ja terveysalan sekä kotihoidon palveluita. Tampereella Diakonissalaitoksen Hoiva Oy tuottaa huumehoidon avopalveluja Tampereen kaupungille päihdepalveluyksikkö Breikissä. Helsingin Diakonissalaitos on

yleishyödyllinen säätiö, joka yhdessä tytäryrityksensä Diakonissalaitoksen Hoivan kanssa sosiaali- ja terveys- sekä kotihoidon palveluita, jotka pyrkivät parantamaan asiakkaittensa arkea. Diakonissalaitos ja Diakonissalaitoksen Hoiva Oy ovat erikoistuneet vaativien erityisryhmien palveluihin, joita kehitetään yhdessä asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Diakonissalaitos ja Diakonissalaitoksen Hoiva Oy toimivat useilla paikkakunnilla. Yhteiskunnallisessa konsernissa työskentelee tuhat ammattilaista ja yli kaksi tuhatta vapaaehtoista. Toiminnasta ja omaisuudesta syntyvällä tuotolla toteutetaan perustehtävää, joka on työtä ihmisarvoisen huomisen puolesta. (Diakonissalaitos. 2018.) Diakonissalaitoksen Hoivan kehittämistyön kärjessä ovat arjen toimijuus ja osallisuus. Asumis- ja päihdepalveluiden ja hankkeiden kehittämisessä korostuvat yhteistuotannollisuus, kokemusasiantuntijuus ja ihmisten aktiivinen kansalaisuus. (Diakonissalaitoksen Hoiva 2018.)

Abnoy Oy on Nauha ry:n perustama osakeyhtiö, jonka toimialueita ovat lastensuojelu, päihdekuntoutus, asumispalvelut sekä maahanmuuttajatoiminta (Abnoy Oy 2018). Nauha ry on yhdistys, joka toimii riippuvuuksista vapaan elämäntavan puolesta tukemalla ja auttamalla erilaisista syistä syrjäytyneitä ihmisiä ja heidän läheisiään. Toimialoja ovat työllisyydenhoito, nuorisotyö, opinnollistaminen, huume kuntoutus, asumispalvelut ja päivätoiminta, vertais- ja vapaaehtoistoiminta sekä erilaiset hankkeet. (Nauha ry 2018.)

4.2 Päihdepalvelujen ja opioidikorvaushoidon suhde hankkeeseen

Kiinnostukseni tutkimusaiheeseeni heräsi keväällä 2018 työharjoitteluni aikana. Suoritin päihde- ja mielenterveystyön suuntaavan harjoittelun Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:n päihdepalveluyksikkö Breikissä Tampereella. Breikki tuottaa huumehoidon avopalveluita Tampereen kaupungille. Huumehoidon avohoitoon kuuluu opioidikorvaushoito, muu huumehoito ja terveysneuvonta.

Korvaushoidon tavoitteet jakautuvat kuntouttavaan ja haittoja vähentävään hoitoon. Valtakunnallisessa tutkimuksessa (Partanen et.al. 2017) kaikista korvaushoidon piirissä olleista 3 329 potilaasta lähes 75 prosentilla tavoitteena oli

kuntoutus ja 25 prosentilla haittojen vähentäminen. Myös haittoja vähentävässä korvaushoidossa oli vuoteen 2011 verrattuna useammin lääkityksen lisäksi myös muuta tukea ja hoitoa. Mäkelä, Partanen, Alho & Kuussaari (2019) toteavat päihdeselvityksessään, että korvaushoidossa olevat ja muut opioidien käyttäjät erosivat muista päihdeasiakkaista, koska ovat nuorempia ja heidän päihteidenkäytönsä on rankempaa. Muihin päihdeasiakkaisiin verrattuna he saavat vähemmän palveluja. Korvaushoidossa olevat ovat kuitenkin paremmassa tilanteessa kuin sen ulkopuolella olevat opioidien käyttäjät ja ehkäpä korvaushoidon vuoksi heidän elämäntilanteensa näyttää tutkimuksen mukaan olevan vakiintuneempi.

Harjoittelun aikana tutustuin Steppi-hankkeeseen, joka tarjoaa osin myös opioidikorvaushoidossa oleville palveluja ja tukea, vaikkakin kokonaisuudessaan kohderyhmä on laajempi. Suoritin tässä hankkeessa viimeisen harjoittelujaksoni, jolloin pääsin vielä syvemmälle toimintaan ja tutustuin hankkeen osallistujiin paremmin. Olen tutustunut hankkeen hankesuunnitelman mukaiseen kohderyhmään, jonka muodostavat työelämän ulkopuolella olevat huume- ja asumispalveluiden asiakkaat. Lisäksi kohderyhmään kuuluvat muut asiakkaat, jotka ohjautuvat hankkeeseen etsivän työn seurauksena leipäjonosta tai yhdyskuntaseuraamuksen kautta. He voivat päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiviä, rikostaustaisia ihmisiä, pitkäaikaistyöttömiä, maahanmuuttaja- tai esimerkiksi romanitaustan vuoksi vaikeasti työllistyviä, kuntouttavan työtoiminnan keskeyttäneitä ihmisiä. He ovat monilla mittareilla huono-osaisia ja jäävät pääosin nykyisten koulutus- ja työllistämispalveluiden ulkopuolelle. (Steppi-hankkeen hankesuunnitelma 2017.)

Yhteistä osallistujille on, että he pyrkivät toipumaan vakavasta päihderiippuvuudesta. Päihderiippuvuudesta toipumisen eri reittejä tutkinut Katja Kuusisto (2010) toteaa, että toipumisen käsite on varsin huonosti määritelty. Määrittelykäytäntöjen moninaisuus tuottaa erilaisia tulkintoja päihdehuollon eri toimijoiden, tutkijoiden ja poliittisten päätöksentekijöiden näkökulmasta (White 2007, 229–230, ref. Kuusisto 2009, 42). Eri intressiryhmien (maallikot, media, ammattilaiset, addiktit) sisällä on erilaisia käsityksiä toipumisesta. Käsitys toipumisesta voi olla hyvin tarkkarajainen ja tarkoittaa täydellistä päihteiden käytön lopettamista. Toipumista voi kuitenkin tapahtua usealla eri tasolla. Toipuminen voi olla yritystä irrottautua

päihteiden käytöstä, ja tällainen prosessi nähdään pitkänä. Riippuvuus nähdäänkin vallitsevasti sairautena (Laudet 2007, 244, ref. Kuusisto, 2010, 42).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA MENETELMÄT

5.1 Tutkimuskysymys ja tutkimuksen toteutus

Tutkimukseni tavoitteena on antaa ääni asiakkaille ja heidän ajatuksilleen siitä, miten he kokevat yhteistuotannollisuuden ja yhteiskehittämisen vaikuttaneen sosiaaliseen toimintakykyynsä ja voimaantumiseen. Tutkimuskysymys: Millaisia kokemuksia asiakkailla on Steppi-hankkeeseen liittyvästä yhteistuotannollisuudesta ja yhteiskehittämisestä? Millaisia muutoksia asiakkaat ovat havainneet itsessään ja muissa erityisesti suhteessa heidän sosiaaliseen toimintakykyynsä, osallisuuteen ja voimaantumiseen?

Toteutin tutkimukseni laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen yleisimmät menetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja dokumentoinneista kerätty tieto (Tuomi & Sarajärvi 2018, 62). Päädyin laadulliseen tutkimukseen, koska olen kiinnostunut siitä, mitä hankkeeseen osallistuneelle henkilölle hankkeeseen osallistuminen on tuonut suhteessa hänen sosiaaliseen toimintakykyynsä suhteessa yhteistuotannollisuuteen ja yhteiskehittämiseen.

Idea tutkimukseen alkoi muodostua Steppi-hankkeessa tekemäni harjoittelun aikana. Keskustelin hankkeen työntekijöiden ja Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:n hankekoordinaattorin kanssa tutkimusideastani tarkastella yhteistuotannollisuuden ja yhteiskehittämisen teemoja asiakkaiden kokemana.

Saatuani helmikuussa 2019 Helsingin Diakonissalaitoksen eettisestä lautakunnasta tutkimusluvan ja puollon tutkielmaan Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:lta, joka on päätoteuttajana Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamassa Steppi-hankkeessa, annoin hankkeen työntekijälle haastattelupyyntöjä (Liite1). Työntekijä toimitti niitä eteenpäin hankkeen osallistujille. Osallistuin myös hankkeen kehittämiskokoukseen, jossa esittelin tutkimussuunnitelmaani ja jaoin haastattelupyyntöjä. Kerroin, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja tutkimuksessa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Aineistoa käytetään vain tämän

opinnäytetyön tekemiseen. Aineisto anonymisoidaan litteroitaessa, siten ettei ketään voida tunnistaa. Koko aineisto tuhoetaan tutkielman hyväksymisen jälkeen.

Haastateltavia osallistui tutkimukseen neljä. Haastattelut toteutin helmi-maaliskuussa 2019 puolistrukturoituina teemahaastatteluina siten, että keskustelimme haastateltavien kanssa eri teemoista, jotka olin etukäteen miettinyt. Olin luonnostellut avoimia kysymyksiä teemoittain, jotka olivat haastattelussa tukena. Ennen haastattelua kävin läpi tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimukseen osallistumisen eettiset periaatteet, ja haastateltavat lukivat ja allekirjoittivat suostumuksen (liite 2) Haastateltavat nimesin H1, H2, H3 ja H4.

5.2 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä ja tutkimusaineisto

Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelun. Asiakkaan oma ääni pääsee aidommin esiin keskustelun kaltaisessa haastattelussa kuin tutkijan luoman kyselykaavakkeen avulla. Haastattelu on hyvä menetelmä silloin kun halutaan tietää mitä ihminen asioista ajattelee. Haastattelun etu on joustavuus. Haastattelussa tutkija voi toistaa kysymyksen, tai selventää mitä kysymyksellään tarkoittaa. Haastattelun etu on myös, että kysymykset voi esittää siinä järjestyksessä kuin haastattelussa tuntuu loogiselta. Teemahaastattelussa edetään keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Teemahaastattelussa korostetaan haastateltavien tulkintoja asioista, ja sitä millaisia merkityksiä he vuorovaikutuksessa antavat eri teemoille (Tuomi & Sarajärvi 2018, 62–67).

Olin saanut päätökseen viimeisen työharjoittelujaksoni hankkeessa ja olin asiakkaille, joita nyt pyysin tutkimukseeni osallistumaan, ennestään tuttu. Haastateltavien saaminen ei ollut vaikeaa. Haastateltavina oli kolme miestä ja yksi nainen, jotka olivat iältään 30-40-vuotiaita. Kaikki haastateltavat olivat hankkeeseen osallistumisen lisäksi haastatteluhetkellä myös opioidikorvaushoidossa. Haastateltavat ottivat minuun yhteyttä, ja sovin heidän kanssaan haastatteluajat ja -paikat. Haastattelut toteutin helmikuussa ja maaliskuussa 2019. Yksi haastattelu siirtyi,

koska haastateltava oli unohtanut sovitun ajan. Hän laitto viestiä ja pahoitteli kovasti, ja sovimme uuden ajan ja paikan.

Teemahaastattelun teemat käsittelivät voimaantumista, sosiaalista toimintakykyä (vuorovaikutustaitoja ja esim. läheissuhteissa olemista) ja mahdollisia muutoksia, joita näissä oli tapahtunut hankkeen yhteistuotannollisten elementtien ja yhteiskehittämisen myötä sekä osallistujien kokemuksia yhteiskehittämisestä ja yhteistuotannollisuudesta. Haastattelupyynnöstäni kävi ilmi, mitä halusin tutkimuksellani selvittää. Haastatteluita sopiessani kerroin haastateltavilleni mitkä teemat olivat haastattelussani käsittelyssä. Haastateltavat saivat valita missä haastattelut toteutettiin, minun toiveenani oli ainoastaan paikan rauhallisuus, koska nauhoitin haastattelut. Haastattelupaikkoina toimivat päihdepalveluyksikkö Breikki Tampere ja Nauhan opetuskahvilan yläkerta ja yhden haastateltavan kohdalla hänen nykyinen työpaikkansa.

Haastattelujen kesto vaihteli puolesta tunnista tuntiin. Nauhoitin haastattelut sanelinohjelmalla Ipad-laitteella ja litteroin ne tekstiksi. Litteroinnissa jätin osan täytesanoista pois tekstin sujuvuuden edistämiseksi. Litteroinnin jälkeen tuhosin ääninauhat.

5.3 Aineiston analyysi

Aineistonanalyysimenetelmäksi olen valinnut sisällön analyysin. Sisällön analyysin avulla pyrin ymmärtämään tutkimaani aihetta. Sisällön analyysin avulla analysoin litteroimani haastattelut, ja pyrin kuvaamaan tekstin sisältöä sanallisesti. Aineistolähtöinen analyysi mahdollistaa aineistoni ryhmittelyn ja pelkistämisen. Haluan saada selville asiakkaiden näkemyksiä heidän sosiaalisesta toimintakyvystään, ja yhteiskehittämisestä ja yhteistuotannollisuudesta hankkeessa ja sen vaikutuksista sosiaaliseen toimintakykyyn, osallisuuteen ja voimaantumiseen haastatteluaineistoni pohjalta.

Sisältöanalyysissä kuvataan dokumenttien sisältöä sanallisesti. Sisältöanalyysin avulla aineisto järjestetään selkeään ja tiiviiseen muotoon, kadottamatta

kuitenkaan sen sisältämää informaatiota. Aineisto selkeytetään, jotta tutkittavasta ilmiöstä voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston käsittely perustuu loogiseen päättelyyn. Aineistolähtöisessä analyysissä aineisto pelkistetään, ryhmitellään, ja luodaan teoreettiset käsitteet. Analysoitava tieto voi olla esimerkiksi litteroitu haastattelu, joka pelkistetään, ja siitä karsitaan tutkimuksen kannalta epäoleellinen pois esimerkiksi tiivistämällä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–109.) Analyysin tarkoituksena on löytää mahdollisimman kattava vastaus tutkimuskysymykseen, jossa apuna käytetään niin aineistoa ja kirjallisuutta (Karisto & Seppälä 2004, 47).

Teemoittelussa painotus on sillä, mitä kustakin teemasta on sanottu. Kyseessä on laadullisen aineiston pilkkominen ja ryhmittely aihepiirien mukaan. Tämä analyysimenetelmä mahdollistaa määrättyjen aiheiden esiintymisen vertailun aineistossa. Teemahaastattelulla kerätty aineisto on yksinkertaisempaa pilkkoa, koska haastattelun teemat muodostavat jo sellaisenaan omia kokonaisuuksiaan aineistoon. Analyysissä on tärkeää selvittää itselleen, että hakeeko aineistosta samantyyppisyyttä vai erilaisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Tässä tutkimuksessa olen keskittynyt hakemaan yhteneväisyyksiä.

Luin aineistoani useita kertoja läpi ja pelkistin aineistoa karsimalla siitä pois sellaiset asiat, jotka eivät liittyneet tutkimuskysymyksiini. Käytin hyväksi Word-ohjelman korostuskynää selventääkseni aineiston oleelliset asiat itselleni. Pelkistetty aineisto oli selkeämpi. Analyysiani ohjasi haastattelussa käytetyt teemat.

6 TULOKSET

6.1 Yhteiskehittäminen ja yhteistuotannollisuus

Haastateltavat kuvaavat työntekijöiltä ja asiakkailta vaadittavaa asennemuutosta merkittävänä edellytyksenä toiminnalle. Molempien on omaksuttava yhteiskehittämisen ja -tuotannollisuuden perusideologia, jossa asiakkailta on valtaa päättää ja vaikuttaa omaan palveluunsa, mutta yhdessä demokraattisessa hengessä ammattilaisten kanssa. Dialogia käydään ja ideoita syntyy yhdessä ja asioita toteutetaan yhdessä. Hankkeessa toteutui lähes puhtaasti yhteistuotannollisuus, mutta käytössä oli satunnaisesti myös muita palvelujen kehittämisen ja tuottamisen muotoja. Yhteistuotannollisuuden malli vaatii opettelua siihen osallistuvilta tahoilta. (ks. Kuvio 1)

V: Mun mielestä se että yhdistetään, että asiakkaat ja työntekijät yhdessä silloin asiakkaatkin saa enemmän siitä irti, ja saa sen fiiliksen että on joku merkitys sillä olemassaololla et yhdessä tehdään. K: Kuulostaa isolta asialta, vaikka sille ei välttämättä vaadi ihan hirveesti, V: Nii sepä se. Se on ihan niinku sellainen asennemuutos, tai se et opetellaan tekee vähän eri näkökulmasta, tai siihenkin vaatii tietynlaisia toimijoita. H3

Erittäin lämmin ilmapiiri koko ajan ja semmoi kuunteleva ja ymmärtävä, on niinku sitä pehmeyttä. Tässä nykytyöympäristössä on niin vähän niitä pehmeitä arvoja. H2

Työntekijöiden ja asiakkaiden välillä toteutunut avoin ja ymmärtäväinen ilmapiiri loi luottamusta, joka on yhteiskehittämisen kulmakiviä. Välittävää ilmapiiriä kehitettiin, ja oli koettu, hanke mahdollisti ns. pehmeän laskun takaisin työelämään.

6.1.1 Tasavertaisuus hankkeen kehittämisessä ja toteutuksessa

Tasavertaisuutta hankkeen kehittämisessä kuvaa hyvin se, että kukaan haastateltavista ei osannut eritellä, mitkä olivat olleet asiakkaiden ja mitkä työntekijöiden

ideoita. Tämä kuvastaa hyvin yhteiskehittämisen ydintä. Työntekijät ja asiakkaat ovat suunnitelleet ja tehneet asioita yhdessä tasa-arvoisina kumppaneina.

Joo, se on ollu itseasiassa aika kivaa, että tota se on ollu sillai että kaikki päätökset ei oo tullu niinkun, asiakkaana on vertaiskehittäjä tai asiakaskehittäjä. Kyl me ollaan saatu vaikuttaa aika paljon siihen mitä on tehty. H4

En osaa sanoa mitkä kaikki on lähtenyt suoraan asiakkailta, mutta aika tasavertaisesti ollaan ihan niinku yhdessä tehty päätöksiä .H4

On yhdessä kokoonnuttu ja tota niin asiakkailla on ollu vahvasti oma ääni mukana ja työntekijät on enemmän tuonu enemmän ehdotuksia, että mitä voitais tehdä. eikä kaikki oo toteutunut sen takia, että kaikilla ei oo ollu kiinnostusta. H3

Kyllähän se niinkun kun on alusta asti ollu tässä, niin kyllähän se lähti siitä että tavallaan niistä kehittämiskokouksissa että niissä päätetään yhdessä asioista, että työntekijä on siinä kohtaa samalla viivalla asiakkaan kanssa ja asioista tarvittaessa äänestetään. H1

Yhteistuotannollisuudessa ja -kehittämisessä kaikki osallistuvat päätöksen tekoon. Tasavertaisuutta ja demokratiaa hankkeessa kuvaa se, että työntekijöiden ehdotukset eivät aina toteutuneet, jos hankkeen osallistujilla ei ollut mielenkiintoa niitä kohtaan.

Nii täähän on itseasiassa ainoo, varmaan tän kaltaista on, jotenkin toimintaa missä on voinu osallistua ja vaikuttaa siihen, et se ei oo vaan joku toiminto, mikä annetaan ylhäältä päin työttömille rasukoille, että virkatkaa noita sukkia et sit kuntoudutte. Kun pitää olla oikeesti joku pointti millä sitten motivoitua enemmän ja kokea että on mahdollisuus osallistua. H1

Haastateltavat kuvailivat erilaisia työtehtäviä ja muita hankkeessa toteutettuja asioita. Jotkut tapahtumat olivat niin innostavia, että niistä mainitsivat myös haastateltavat, jotka eivät olleet tapahtuman toteutukseen osallistuneet. Kaikki haastateltavat mainitsivat popup -ravintolan Hävityksen Kauhistus, joka oli osallistujien ja hankkeen työntekijöiden suunnittelema ja osallistujien, hankkeen työntekijöiden ja yhteistyökumppanien toteuttama ravintolakokemus, jossa menu koostui hävikkiruuasta tehdyistä annoksista.

Esimerkiksi tää pop-up -ravintola siinä on ollu oikeestaan asiakkaita ja työntekijöitä limittäin, eli niinku yhtä tärkeissä rooleissa sen kehittämisessä ja toteuttamisessa. H1

Hankkeen työntekijät ovat toimineet mahdollistajan ja hallinnoijan roolissa. Työntekijät ja taustaorganisaatiot ovat tarjonneet toiminnalle raamit, tilat ja budjetin.

Työntekijät on varmaan yhdessä miettinyt silleen sen käytännön puolen, mutta me ollaan aina saatu ehdottaa ja on ollu myös silleen että on annettu asiakkaille vetovastuuta. H3

---ihan stepin palkallisilta työntekijöiltä on tullu ideoita et voidaan tehdä tällästä tai tällästä mut sekin johtuu ihan siitä, että heillä on siitä tietoa kuinka paljon on rahaa ja kuka maksaa ja mistä hommataan. H4

Hankkeen suunnittelussa ja budjetoinnissa on huomioitu hyvin yhteistuotannollisuuden vaatima joustavuus, jotta asiakkaiden ideat ovat toteutettavissa.

6.1.2 "Kasvaminen omiin mittoihinsa"

Haastateltavat kuvaavat entisten ja uusien kykyjen löytymistä hankkeen myötä. Jokaisella on osaamista, jota on voinut käyttää hankkeessa. Yhteenkuuluvuuden tunne on voimaannuttanut yksilöitä, ja tehnyt syrjäytetyistä osallisia ja antanut tunteen kuulumisesta yhteisöön.

Kyl tää on niinku ihan täyttä höyryä eteenpäin. Se, että ja tunne alussa siitä, että saa mahdollisuuden että voi toteuttaa sitä omaa osaamistaan ja kasvattaa motivaatioo ja huomata ne asiat mitkä on elämässä tärkeimpiä, kyllä se vaan ett johonkin kuuluminen isoin asia, ja työ tai mikä hyvänsä. Ja se yhteenkuuluvuuden tunne aika varmasti isoimpia asioita. H2

Tässä saanu omaan tahtiin edetä ja on kuunneltu ja otettu huomioon ja on saanu lisätä sitä vastuuta. Tasa-arvo ja hyväksyntähän tässä on koko ajan läsnä. H1

Hankkeessa osallistujat ovat voineet toteuttaa itseään ja osallistua omien voimavarojensa mukaan. Voimavarojen kasvaessa osallistujat ovat saaneet lisää

vastuuta, mikä on ruokkinut positiivista käsitystä itsestä ja osaamisesta ja laajentanut tulevaisuuden näkymiä.

6.1.3 Vertaisuus ja voimaantuminen

Yhteistyössä toisten kanssa voi kokea kollektiivista voimaa ja voimaantua. Vertaisuus on rakentunut myös työntekijöiden ja asiakkaiden välille. Hankkeessa ei ole ollut kyse vain asiakkaiden keskinäisestä vertaisuudesta. Eräs asiakas totesi minulle joskus harjoitteluni aikana ryhmävalmennuksen jälkeen näin: ”Olemme kaikki vertaisia ihmisyydessä.” Tämä kuvaa hyvin yhteistuotannollisuuden ideologista pohjaa.

Kyllä mä mielestäni olin aika aktiivinen, sain vaikuttaa ja tavallaan sekin, että hyvin otettiin mielipiteet huomioon ja tota ja sai toimia kun meillä oli muun muassa niitä ryhmävalmennusjuttuja, sai toimia ve-totehtävissä ja sai toimia kaikissa niinku rooleissa, sai nähdä niinkun monesta näkökulmasta niitä asioita mikä oli hyvä asia. Ja en koskaan kokenut niinku et olis ettei ois saanu niinkun ääntään kuuluviin, erittäin hyvä keskusteluilmapiiri oli, koko ajan. H2

...päätetään yhdessä ja kaikki ollaan tasavertaisia ollaan ihmisiä. Niin kyllä se antaa voimavaroja ja muuttaa ajattelumallia voisinkin kuvitella että tosi monella. Siis mullakin on ollut tosi huono itsetunto ja hyvin monella päihderippuvaisella on huono itsetunto, et kyllähän se vaikuttaa että miten sä koet itset kun tehdään yhdessä ja sulle annetaan vapautta tai vastuuta päättää asioista ja kaikki ne proggikset mitä ollaan tehty, niin kyllähän ne luo semmosta yhteishenkeen ja luottamusta ja se kasvattaa itsetuntoa ja sitä kautta. H4

Asiakkaat saivat myös itse suunnitella ja toteuttaa ryhmävalmennuksia. Näihin osallistuivat myös työntekijät. Asiakas sai asettua vastuuasemaan, palvelun tuottajaksi. Tämä kuvaa yhteistuotannollisuutta hyvin puhtaassa muodossa. Asiakkaat kokivat yhdessä suunnittelun ja tekemisen itsetuntoa kohottavana ja voimaannuttavana. Aineistoa analysoidessa jokaisen haastateltavan kohdalla esiintyi yhdessä suunnittelemisen ja tekemisen merkitys yksilön omassa voimaantumisessa ja osallisuudessa. Haastateltavat kuvailivat itseluottamuksen ja itsetunnon kasvaneen.

6.1.4 Yhteiskunnallinen vaikuttaminen

Haastateltavat kuvasivat sitä, miten hankkeen myötä heidän käsityksensä vaikutusmahdollisuuksista niin henkilökohtaisella kuin yhteiskunnallisella tasolla ovat lisääntyneet. Hankkeessa on annettu tietoa ja keinoja vaikuttaa, esimerkiksi opilaitosyhteistyössä Tredun kanssa. Osallistujat olivat toimineet kokemusasiantuntijan roolissa päihde- ja mielenterveyspuolen opiskelijoille. Kokemusasiantuntijana toiminen on myös auttanut jäsentämään omaa tarinaa ja edesauttanut toipumista päihdesairaudesta.

Sitten varmaan henkilökohtaisesti isoin juttu oli nää kokemusasiantuntijuushommat siellä Tredulla koska ne oli sitten semmosia joissa niinkun jotka sitten vaikutti aika siihen niinku päihdesairaudesta toipumiseen ja ne pureutu siihen hommaan. - Eihän mulla ollu niin kuin minkäänlaista ajatusta, että mä voisin vaikuttaa mihinkään yhteiskunnallisiin asioihin, nyt ehkä on vähän semmosta toivoa. En mä sitä sano että mulla ois niinku kauheen että mä haluaisin vaikuttaa silleen, en mä mihinkään politiikkaan tai muutenkaan. Niin semmonen realismi, että yks ihminen voi vaikuttaa tietyn verran. H2

Tän hankkeen aikana on oppinu ymmärtää enemmän niinkun vaikutusmahdollisuuksista ja itse asiassa koen että ihan suoraan tossa hankkeessa on käyty semmoisia aiheita missä sitä niinkun käyty ihan läpi että millä tavalla voi vaikuttaa. Ja semmosia teemoja niissä ryhmävalmennuksissa, mitkä on niinku sitten lisännyt ymmärrystä H1

Ryhmävalmennuksissa hankkeen osallistujat käsittelevät laajasti eri teemoja, kuten yhteiskunnallista vaikuttamista, ja mitä merkitystä on sillä, mitä sanoja käytetään esimerkiksi päihdesairaudesta kärsivästä. Juoppo, narkomaani ja jopa potilas asettavat ihmisen muiden silmissä alemmalle tasolle ja sanoilla voidaan syrjäyttää ja mitätöidä. Sanoilla voidaan myös voimaannuttaa ja antaa sosiaalisia merkityksiä. Itsensä näkeminen yhteiskunnan aktiivisena toimijana ja vaikuttajana voi lisätä aktiivisuutta ja antaa toivoa.

6.2 Muutokset itsessä ja muissa

Toiseksi teemakokonaisuudeksi yhteistuotannollisuuden ja -kehittämisen teemojen lisäksi tutkimuksessa tuli havaitut muutokset itsessä ja muissa. Hanketta oli haastattelujen aikaan keväällä 2019 jäljellä vajaa vuosi. Hanke oli alkanut helmikuussa 2017. Haastateltavat olivat kokeneet, että kuntoutumista oli tapahtunut ja moni hankkeeseen osallistunut oli sen jo taakseen jättänyt siirtyäkseen jatkolulle työkokeiluun, kuntouttavaan työtoimintaan tai opiskelemaan.

Jäätävästi parempi, ei pelkästään mulle ittelleni vaan mitä oon nähny muita jotka menny tän kautta sinne kuntouttavaan tai muuhun. H1

Hanke antoi myös aitoja työelämätaitoja ja realistista kykyä arvioida omia vahvuuksia heikkouksia.

Jotenkin kaikki tämmöset persoonan ongelmiin liittyvät että on hyvin paljon pienentynyt ne ongelmat, toimintaan niissä sosiaalisissa suhteissa liittyy. tota et sit varmaan on valmiimpi oleen ohjaajana/esimiehenä, esimerkkinä, et tota varmaan myös sitten sitä nöyryyttäkin et kun eihän voi niinkun kuitenkaan, vaikka ois kuinka kohisten itsetunto kasvanu, nii on ymmärrettävä ettei kuitenkaan osaa ja tiedä kaikkea. H2

Et mä en oo koskaan ollu sellai hirveen sosiaalinen ihminen et mä enemmän kuuntelija ja sisäänpäin kääntynyt ja mun on hyvin vaikee alkuun luottaa ihmisii mut kyl mä nykyään oon paljon avoimempi varsinkin uusien tuttavuuksien kanssa, en oo ehkä niin varautunut. ja saatan ehkä jopa miettii enemmän niinkun sitä toisen ihmisen lähtökohtaa että mistä hän tulee ja mistä hänen mielipiteet ja ajatukset on lähtöisin. H4

Haastateltavat kuvasivat positiivisia muutoksia itsessään, itsetunnon, sosiaalisen toimintakyvyn ja itsetuntemuksen kasvua. He olivat havainneet muutoksia ja eteenpäin menemistä myös muissa hankkeen osallistujissa.

6.2.1 Arkeen rytmiä ja mielekästä tekemistä

Haastateltavat mainitsivat alkuperäiseksi syyksi osallistua hankkeeseen arkirytmin saamisen kuntoutumisen tueksi. Opioidikorvaushoidossa oleminen ei riitä pelkäksi kuntoutumiseksi, vaan tarvitaan yhteisöä ja mielekästä, merkityksellistä tekemistä, jonka kautta arkeen tulee rytmiä.

Mä tarvin niinku ittelle jotain arkirytmiiä, mielekästä tekemistä ja siis kaipasin jotain et saa tehdä jotain merkityksellistä, et silleen en tarkemmin tietänyt et mitä se on. H1

Alun perin lähdin sen takia, että kun tämä päihde- ja korvaushoito niinkun alko, niin tiesin että pelkkä korvaushoito ei edistä minun asioitani. Eli jotain täytyy niinku keksiä ja sitten oli aika helppo lähteä, kun tiesin että johonkin täytyy osallistua. Se oli aika sillai niinku helppo ja sitten sitä kautta kun osallistui nii tuli se ajatus että tää on hyvä juttu, tää on sitä, että kiinnittyy niinku muuhunkin kun siihen lääkkeen hakemiseen. H2

Opioidikorvaushoidon käytännön oppaassa (HUS) todetaan, että osallisuus ja yhteisöllisyys on tärkeä toipumisorientaatioissa. Haastateltaville STEPPI -hanke tarjosi vertaistukea, yhteisöllisyyttä ja tukea ammattilaisilta yhdessä tekemisen kautta.

6.2.2 Sosiaaliset suhteet ja muutokset niissä

Haastateltavat olivat kokeneet muutokset sosiaalisissa suhteissa positiivisena. Haastateltavat kertoivat saaneensa hankkeen kautta uusia ystäviä niin muista asiakkaista kuin työntekijöistä, ja osa kertoi luopuneensa vanhoista haitallisista suhteista. Hankkeessa haastateltavat ovat kohdanneet ja ystävystyneet sellaisten ihmisten kanssa, joihin eivät olisi muuten tutustuneet.

No hankkeen kautta mähän oon siis tutustunut eri ihmisiin ja saanu uusia ystäviä hankkeen sisältä H4

On tullu hankkeen kautta ystäviä. ja tota niin mä en miettiny et onko perheeseen vaikuttanu, kyl mä uskon että mä oon jotenkin enemmän kiinnostunut. H3

Mut se et se on ehkä niinku jotenkin, ettei oo enää niin sokee, pystyy olee toisen asemassa. Ja sitten se, että lähentynyt paljon sellaisten

erilaisten ihmisten kanssa, mitä on aiemmin ehkä, vaikka mä oon tullu kaikkien ihmisten kanssa toimeen, ni kyl mä oon sieltä valikoinu ystäviksi. Ja kun Stepissä on ollu hirveen paljon erilaisten ihmisten kanssa. -- Joo tota, täähän on ollu mun elämäni yks tärkeimmistä jutuista. mitä on menny läpi, Työvalmentajista oon saanu molemmista ihan elinikäisen ystävän. H2

Haastateltavien havaitsemat muutokset omassa jaksamisessaan liittyen sosiaaliin suhteisiin myös hankkeen ulkopuolella kertovat omaa tarinaansa. Haastateltavat olivat hankkeen myötä pohtineet sosiaalista verkostoaan ja jättäytyneet pois haitallisista suhteista ja kokeneet jaksamisensa parantuneen. Hankkeen ulkopuoliset suhteet läheisiin ovat parantuneet, koska hankkeen sisällä ollut vertaistuki ja avoin ilmapiiri tukivat ongelmien kertomista hankkeen osallistujille. Läheisiä ei ollut tarvinnut kuormittaa omilla ongelmilla.

Niin, totta on tosi huikee muutos, silleen että ylipäänsä on voimia enemmän käydä sosiaalisia tilanteita, ja ehkä ton hankkeen aikana tuli sellai, että mihin sen energiansa laittaa ja keihin, niin sitä kautta muuta tota on voimavarat ylipäänsä kasvanut tätä kautta. Et on varmaan sosiaaliset taidot on ollu yhtä hyvät, mut et on pystynyt käyttää sitä potentiaalia. H1

Jotenkin sit se sillai positiivinen vaikutus varmasti siirty niihin hankkeen ulkopuolisiin suhteisiin ja sitten niinku ehkä kun hankkeen sisällä pysty niinkun paljon purkamaan semmosiakin asioita, mitkä on aika henkilökohtaisiakin juttuja ja sit murheitakin ja täämösiä. nii niitä ei tarvinnu enää sitten uudestaan käydä läpi sit hankkeen ulkopuolella. Ja kyllä tää niinkun nyt kun sitä tarkemmin miettii tään hankkeen ansiosta suhde mun äitiini on parantunut huikeesti. H2

Hankkeen kehittämiskokouksissa (Liite 3) kokouksen avaamisen jälkeen pidettiin ”fiilis”-kierros. Tässä käytiin läpi jokaisen kokoukseen osallistujan, niin työntekijöiden, asiakkaiden, tutustujien ja harjoittelijoiden päällimmäiset tunteet ja senhetkiset voimavarat tai niiden vähyys. ”Fiiliksen” jakaminen oli kuitenkin vapaaehtoista. Murheiden ja ilojen jakaminen oli arkista ja spontaania. Tämän avulla osallistujat ovat opetelleet puhumaan omista tunteista ja pohtimaan omaa toimintakykyä ja siinä tapahtuvia mahdollisia muutoksia. Kehittämiskokouksissa myös suunniteltiin tulevaa toimintaa ja tehtiin työnjakoa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimukseni tavoite oli saada Steppi-hankkeeseen osallistuneiden asiakkaiden ääni kuulumaan. Tutkimuksessa kysyttiin: Millaisia kokemuksia asiakkailla on Steppi-hankkeeseen liittyvästä yhteistuotannollisuudesta ja yhteiskehittämisestä? Millaisia muutoksia he olivat havainneet itsessään ja muissa suhteessa sosiaaliseen toimintakykyyn, osallisuuteen ja voimaantumiseen? Teoreettisena viitekehyksenä käytettiin yhteistuotannollisuuden ja yhteiskehittämisen käsitteitä. Näiden lisäksi viitekehyksenä käytettiin myös sosiaalisen toimintakyvyn, osallisuuden ja voimaantumisen käsitteitä. Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluna ja analyysi menetelmänä käytettiin sisällön analyysiä ja teemoittelua.

Aineiston analyysin kautta hahmottui kaksi isompaa kokonaisuutta, joista toinen liittyi yhteistuotannollisuuteen ja yhteiskehittämiseen ja toinen liittyi haastateltavien havaitsemiin muutoksiin itsessä ja muissa. Haastatteluissa tuli esiin myös luottamuksen lisääntyminen myös yleisesti muihin ihmisiin ja läheisiin.

Yhteiskehittämiseen ja yhteistuotannollisuuteen liittyvät asiakkaiden kokemukset kuvasivat tämän tutkimusaineiston perusteella sitä, miten hankkeessa pystyttiin toteuttamaan yhteistuotannollisuuden ja yhteiskehittämisen ideologiaa ja myös viemään tasavertaisuuden periaatteet käytännön toteutuksen tasolle. Yhteiskehittämisen ja yhteistuotannollisuuden avulla hankkeessa pystyttiin luomaan Siitosen (1999, 84) voimaannuttava ilmapiiri, jossa oli luovuttu kontrolloinnista asiakkaiden suuntaan ja näin asiakkaita pystyttiin auttamaan heidän omassa voimaantumisen prosessissaan. Hankkeessa asiakkaiden ja työntekijöiden suhde muodostui tasavertaiseksi päätöksenteossa ja toiminnan suunnittelussa.

Asiakkaat kuvasivat sitä, miten he hankkeessa ollessaan olivat saaneet mahdollisuuden kasvaa omiin mittoihinsa. Tätä voidaan pitää sosiaalisen toimintakyvyn muutoksena potentiaalisesta aktuaaliseksi (Seppänen 2014) ja voimaantumisenä (Isola et al, 2017, 25). Jokaisella oli sellaisia kykyjä ja osaamista, jota oli voinut käyttää muiden hyväksi hankkeessa. Vertaisuus ja voimaantuminen tuli esille erityisesti siinä, että asiakkaan olivat voineet asettua palveluntuottajan

asemaan erilaisten ryhmien vetäjinä. Hankkeessa yhteistuotannollisuus toteutui puhtaimmillaan ja ammattilaiset ja asiakkaat suunnittelivat ja toteuttivat palvelua yhdessä. (Toikko 2012, 167.)

Myös näkymä itsestä yhteiskunnallisena vaikuttajana oli yksi yhteistuotannollisuuteen ja yhteiskehittämiseen liittyvä teema. Asiakkaat olivat toimineet kokemusasiantuntijan roolissa oppilaitosyhteistyössä. Vaikka itseä oli vaikea nähdä poliittisena vaikuttajana, niin kokemusasiantuntijana toimiminen oli auttanut jäsentämään omaa elämäntarinaa ja luonut voimavaroja päihdesairaudesta selviytymiseen. Asiakkaat olivat oman elämänsä asiantuntijoita (Niskala, Kairala & Pohjola 2017, 7-8).

Toinen tuloksiin liittyä teema oli muutoksen itsessä ja muissa. Tämä teema liittyi erityisesti sosiaalisen toimintakyvyn kasvamiseen hankkeen myötä. Tiikkasen ja Pynnösen (2018) mukaan sosiaalinen toimintakyky ilmenee vuorovaikutuksena sosiaalisen verkoston kanssa, eri rooleista suoriutumisena, sosiaalisena osallistumisena ja yhteisyyden sekä sosiaalisen osallisuuden kokemuksin. Hanke tarjosi asiakkaille mielekästä tekemistä ja sosiaalisen toiminnan peruspilareita kuten arkista rytmiä, joka on erittäin tärkeää päihdesairaudesta toipumisessa ja kuntoutumisessa. Yksinäisyyden ja itselle negatiivisten ihmissuhteiden tilalle hankkeen myötä syntyi uusia positiivisia ystävyyssuhteita ja suhteet omiin läheisiin paranivat. Tutkimukseni tulokset ovat linjassa muiden vastaavien tutkimusten kanssa, joita luin aiheesta tutkimusprosessin aikana. Esimerkiksi Saarnion ym. (1998, 210–211, ref. Kuusisto 2010, 268)) tutkimuksessa todetaan, että vanhan ystäväpiirin korvaava verkosto toimii tienä vakaampaan päihteettömyyteen.

Valitsemani teemahaastattelu sopi hyvin tämän kaltaisen tutkimuksen toteuttamiseen. Haastateltavat olivat minulle harjoitteluni ajalta tuttuja. Tutkimuksen toteuttamisen teki mahdolliseksi tämä tuttuus. Tässä korostuvat myös tutkimuseettiset valinnat, joita olen tehnyt tässä tutkimuksessa. Yhteiskunnallisesti heikossa asemassa olevien päihde- ja mielenterveysasiakkaiden saaminen osallistumaan tutkimushaastatteluihin ei ole välttämättä helppoa. En ole ollenkaan varma olisivatko he puhuneet yhtä vapautuneesti, jollekin itselleen tuntemattomalle tutkijalle tai ylipäänsä suostuneet haastateltaviksi, jos en olisi ollut heille ennestään tuttu.

Tutkimukseni eettisyyden pohjana on oma vahva pyrkimykseni toimia eettisesti sekä avoimesti. Tutkimuslupaa anoin opinnäytetyösuunnitelmani hyväksymisen jälkeen Helsingin Diakonissalaitoksen eettisestä toimikunnasta sekä puoltaa tutkielmaan Helsingin Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:lta. Olen keskustellut opinnäytetyön tekemisestä hankkeen projektipäällikön ja Helsingin Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:n silloisen hankekoordinaattorin kanssa.

Tutkimuslupahakemuksen liitteenä toimitin tutkimussuunnitelmani, haastattelupyynnön ja teemahaastattelun rungon ja apukysymykset. Tavoitteenani oli haastatella hankkeeseen osallistujia, ja kysyä heidän kokemuksiaan tutkimastani aiheesta. Haastateltavista ei kerätty tunnistetietoja kuten nimiä, puhelinnumeroita tai osoitetietoja.

Noudatin tutkimuksessa hyvän tieteellisen käytännön periaatteita ja sitouduin tutkijan eettisiin periaatteisiin. Haastatteluja käsiteltäessä ja analysoitaessa sekä tutkimusta kirjoitettaessa otin huomioon anonymiteetin ja sen vaatimukset. Käsitelin tutkimusaineistoa luottamuksellisesti, ja noudatin vaitiolovelvollisuuden periaatetta.

Koska hankkeen kokonaisasiakasmäärä ei ole laaja, niin haastatteluun osallistuneiden määrä oli ei ollut suuri, joten tämän tutkimusten tuloksia ei voi yleistää koskemaan tämänkaltaista toimintaa yhteiskunnallisella tasolla. Kyseisen Steppi-hankkeen kohdalla aineiston laajuus on riittävä, jotta voidaan tulkita hankkeen yhteistuotannollinen malli vaikuttavaksi.

Tutkimuksen tulosten luotettavuus perustuu laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen, jossa käytettyjen käsitteiden, tutkimusaineiston hankinnan ja aineiston analyysin avoimuudella pyritään osoittamaan tutkimuksen eri vaiheiden luotettavuus. Tutkimuksen tulokset ovat merkittäviä sekä hankkeeseen osallistuneiden asiakkaiden että palveluntuottajan ja taustaorganisaatioiden kannalta. Tutkimuksen tuloksia voidaan suoraan hyödyntää Steppi-hankkeen arvioinnissa, mutta toivottavasti myös tulevien hankkeiden suunnittelussa ja palveluiden kehittämisessä.

Sosiaali- ja terveysalalla työskentelevien tulisi sekä ymmärtää inhimillistä kärsimystä, jota eri riippuvuussairaudet aiheuttavat riippuvaisille ja heidän läheisilleen, että luoda mahdollisuuksia erilaisille toipumisen reiteille. Yhtenä tällaisena reittinä ja psykososiaalisen tuen muotona toimivat matalan kynnyksen yhteistuotannolliset ja yhteiskehittämisen periaatteita noudattavat toimintamuodot.

Huumehoidon parissa työskennellessäni harjoittelussa, myöhemmin päihde-työssä sijaisena ollessani ja erityisesti tätä tutkimusta tehdessäni käsitykseni jokaisen jakamattomasta ihmisarvosta on vahvistunut. Pidän tätä asennetta ammattieettisen toimintani perustana. Suren sitä, että ihmiset tyytyvät kauhistelemaan ja tuomitsemaan vaikeassa asemassa olevia, riippuvuussairaudesta kärsiviä ihmisiä. Opinnäytteen työstäminen ja haastattelujen tekeminen antoi minulle paljon ammatillisessa mielessä. Vuorovaikutuksellinen dialogi ja yhteiskehittämisen ja -tuotannollisuuden käsitteet ja teoriat siirtyvät mukanani työelämään ja käytäntöön. Koen, että tasavertainen kohtaaminen ja hyödyttävät asiakasta ja ammattilaista. Ammatillaiset voivat antaa tukea ja rajoja tarvittaessa, asettumatta kuitenkaan asiakkaan yläpuolelle.

Erilaisissa sosiaalisen osallisuuden hankkeissa on huomattu matalan kynnyksen toiminnan ja palvelujen toimivan näille usein heikoimmassa asemassa oleville ihmisille polkuna päihitteettömyyteen, toipumiseen ja jopa työllistymiseen. Vaikeimmassa asemassa olevan asiakkaan toimintakyvyn parantaminen ja koulutus- ja työllisyyspolulle pääseminen voi olla pitkä prosessi, mutta yhteiskunnallisesti kannattavaa. Myös Kuusisto (2009, 24) toteaa tutkimuksessaan, että tarjolla tulisi olla erilaisia toipumisreittejä, koska toipuminen on pitkälinen prosessi. Olenaisista tässä prosessissa on myös saavutetun muutoksen ylläpito. Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla seurantatutkimus siitä, miten yhteistuotannollisuuden ideat ja hankeaikana saavutetut muutokset pysyvät yllä ja millaista tukea osallistujat ovat saaneet hankkeen jälkeen. Seurantatutkimuksessa voisi myös tarkastella, kuinka hankkeessa käytetyt toimintamallit ovat juurtuneet taustatoimijoiden palvelurakenteisiin.

Aineistoa analysoidessa heräsi muutamia ajatuksia ja ideoita. Häpeä ja stigma päihdeongelmasta ja opioidikorvaushoidosta voivat olla kuntoutumista estävä

tekijä. Aineiston perusteella olisi voinut päätellä myös, että tasa-arvoisen tekemisen myötä häpeä ja stigma vähenivät. Toisaalta tämän olisi voinut liittää voimaantumisen viitekehykseen. Opioidikorvaushoidolla on edelleen huono maine, vaikka se on tutkimuksin todistettu tehokkaaksi hoitomuodoksi. Häpeän vaikutus toipumisprosessiin olisi mielenkiintoinen tutkimusaihe.

Lopuksi haluan kiittää haastatteluihin osallistuneita, sillä ilman heidän panostaan en olisi voinut tätä tutkimusprosessia viedä läpi. Kiitokset esitän myös hankkeen työntekijöille ja taustaorganisaatioille.

LÄHTEET

- Abnoy Oy. (2018). Saatavilla 9.12.2018 <https://www.abnoy.fi/>
- Ahola-Anttonen P. (2012). *Voimaantumista edistäviä tekijöitä kuntouttavassa työtoiminnassa*. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen Yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20120871/urn_nbn_fi_uef-20120871.pdf
- Diakonissalaitoksen Hoiva Oy. (2017). STEPPI-hankesuunnitelma. Julkaisematon lähde. ESR
- Diakonissalaitoksen Hoiva Oy. (2018). Kehittäminen. <https://www.hoiva.fi/kunta-asiakkaille/paihde-jamielenterveyspalvelut/kehittaminen/>
- Diakonissalaitoksen Hoiva Oy. (2018). STEPPI-hanke. Saatavilla 21.10.2018 <https://www.hoiva.fi/2018/01/29/Steppi-hanke/>
- Helsingin Diakonissalaitos. (2018). Meistä. Saatavilla 2.12.2018 <https://www.hdl.fi/meista/>
- Hokkanen, L. (2009) Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa Mäntysaari, M & Pohjola, A. & Pösö, T. (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. PS Kustannus, (315–337). Jyväskylä
- HUS & Mielenterveystalo. Toim. Halme, S. *Opioidikorvaushoidon käytännön opas*. Saatavilla 11.7.2019. https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/korvaushoito/Documents/Opioidikorvaushoidon_k%C3%A4yt%C3%A4nn%C3%B6n_opas.pdf
- Isola, A., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S., & Keto-Tokoi, A. (2017). *Mitä osallisuus on? osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. THL. Saatavilla 11.12.2018 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>
- Järvikoski, A., Martin, M., Kippola-Pääkkönen, A. & Härkäpää, K. (2017) Asiakkaan kehittämisosallisuus kuntoutuksessa. Teoksessa Pohjola A., Kairala M., Lyly, H. & Niskala, A. (toim) *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi – Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveyspalveluissa*. (58–81) Vastapaino. Tampere.
- Karisto, A. & Seppälä, U. (2004). *Maukas Gradu. Valmistusvihjeitä tutkielman tekijöille*. Vastapaino. Tampere.

- Kuronen, M. (2004) Valtaistumista vai voimavaraistumista – Feministisiä näkökulmia empowermentiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä. Teoksessa Marjo Kuronen & Riitta Granfelt & Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) *Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja 2004.* (277–296). PS-Kustannus. Jyväskylä.
- Kuusisto, K., (2010) *Kolme reittiä alkoholismista toipumiseen: Tutkimus muutoksesta hoidon ja vertaistuen avulla sekä ilman professionaalista hoitoa.* Tampere University Press. Tampere.
- Leemann, L. & Hämäläinen, R.-M. (2015). *Matalan kynnyksen palvelut.* Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla <http://www.thl.fi/sokra>
- Miettinen, R., Romakkaniemi, M. & Laitinen, M. (2017). Historialliset painolastit asiakkaiden aseman haastajina. Teoksessa Pohjola A., Kairala M., Lyly, H. & Niskala, A. (toim) *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi-Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystaloudissa.* (15–37) Vastapaino. Tampere.
- Mäkelä, N., Partanen, A., Alho, H. & Kuussaari K. (2019). *Miten opioidikorvaushoidossa olevat eroavat muista päihdeasiakkaista?* Lääkärilehti (74) 9, (545–549).
- Nauha Ry. (2018). Saatavilla 9.12.2018 <https://nauha.fi>
- Niskala, A., Kairala, M. & Pohjola, A. (2017). Asiakkaan aseman ja toimijaroolin muutos. Teoksessa Pohjola A., Kairala M., Lyly, H. & Niskala, A. (toim) *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi-Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystaloudissa.* (s. 7–12). Vastapaino. Tampere
- Palsanen, K. & Kääriäinen, A. (2015). *Asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistyöminnallisen työskentelyn merkitykset ja seuraukset.* Janus Sosiaalipolitiikan Ja Sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti, 23(2). (190–205).
- Partanen, A., Alho, H., Forsell, M., Kotovirta, E., Kuussaari, K., Mäkelä, N., Rönkä, S., Selin, J. & Vormo H. (2017). *Opioidikorvaushoito on laajentunut ja monimuotoistunut.* Lääkärilehti (72) 50–52. (2981–2985). Saatavilla 4.8. 2019.

- <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/alkuperaistutkimukset/opioidi-korvaushoito-on-laajentunut-ja-monimuotoistunut/>
- Rantamäki, N. (2017). *Co-Production in the Context of Finnish Social Services and Health Care: A Challenge and a Possibility for a New Kind of Democracy*. *Voluntas*, 28 (1), 248-264. Saatavilla 29.7.2019. doi:10.1007/s11266-016-9785-1
- SCIE. (2015). Co-production in social care: What it is and how to do it. SCIE GUIDE 51. First published in Great Britain in October 2013; updated October 2015 by the Social Care Institute for Excellence. Saatavilla 30.6.2019. <https://www.scie.org.uk/>
- Seppänen, M. (2014) *Sosiaalinen toimintakyky*. Lapin yliopisto. Saatavilla 4.8.2019. http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/ikaihminen_toimijana/tiedotuksia/16-12-marjaana-seppanen
- Siitonen, J. (1999) *Voimaantumisen perusteiden hahmottelua*. Akateeminen väitöskirja. Opettajan koulutuslaitos, Oulun yliopisto, Oulu.
- Sosped (2019) Toimintakyvyn ulottuvuudet.
- Tiikkainen, P., & Pynnönen, K. (2018). Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi ja mittaaminen väestötutkimuksessa TOIMIA-verkosto. Saatavilla 11.12.2018. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201703315912>
- Toikko, T. (2012). Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat Tampereen yliopisto. Tampere University Press. Saatavilla 11.12.2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-8772-9>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Tammi. Helsinki.
- Tuurnas, S. (2016). The Professional Side of Co-Production. Acta Universitatis Tamperensis 2163. Tampere University Press. Tampere.

LIITE 1. Haastattelupyyntö

HAASTATTELUPYYNTÖ/ kevät 2019

Hei,

Olen sosionomiopiskelija Diakonia-ammattikorkeakoulun Porin yksiköstä. Teen opinnäytetyötäni STEPPI-hankkeeseen ja haluan tutkimuksessani selvittää miten hankkeen asiakkaat kokevat yhteistuotannollisuuden ja yhteiskehittämisen vaikuttaneen sosiaaliseen toimintakykyynsä ja voimaantumiseen. Tutkimukseni tavoitteena on antaa ääni asiakkaiden ajatuksille siitä, miten he kokevat oman sosiaalinen toimintakykynsä ja onko hankkeessa käytetyllä yhteiskehittämällä ja yhteistuotannollisuuden mallilla ollut osuutta esimerkiksi osallisuuden kokemukseen ja voimaantumiseen.

Etsin STEPPI-hankkeeseen osallistuneita asiakkaita yksilöhaastatteluun. Haastattelumuotona toimii teemahaastattelu, joka kestää noin tunnin ajan ja se on mahdollista toteuttaa haastateltavan itse valitsemissa paikassa. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastateltavalla on oikeus milloin vain keskeyttää osallistuminen tutkimukseen tai kieltäytyä vastaamasta hänelle esitettyyn kysymykseen. Haastattelut äänitetään analyysia varten ja tutkimusaineistoa käytetään ainoastaan tässä tutkimuksessa. Nauhoitteet tuhoetaan tutkimuksen valmistuttua. Tutkimusjulkaisuun voidaan kuitenkin sisällyttää suoria otteita haastatteluista. Haastateltavilta ei kerätä henkilötietoja, ja kaikki mahdolliset tunnistetiedot hävitetään raportista ennen tutkimuksen julkaisemista.

Jos olet kiinnostunut jakamaan kokemuksiasi ja osallistumaan tutkimukseen niin otathan yhteyttä.

Ystävällisin terveisin ja avusta jo etukäteen kiittäen,

Veera Virolainen

veera.virolainen@student.diak.fi

sosionomiopiskelija

Diakonia-ammattikorkeakoulu

LIITE 2. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Tutkimuksen nimi: Steppi-hankkeen vaikutukset osallistujien sosiaaliseen toimintakykyyn

Tutkimuksen tekijä: Veera Virolainen

Kuvaus tutkimuksesta:

Haluan tutkimuksessani selvittää miten hankkeen asiakkaat kokevat yhteistuo-
tannollisuuden ja yhteiskehittämisen vaikuttaneen sosiaaliseen toimintakykyynsä
ja voimaantumiseen. Tutkimukseni tavoitteena on antaa ääni asiakkaiden ajatuk-
sille siitä, miten he kokevat oman sosiaalisen toimintakykynsä ja onko hank-
keessa käytetyllä yhteistuo-
tannollisuuden mallilla ollut osuutta esimerkiksi osalli-
suuden kokemukseen ja voimaantumiseen. Haastattelumuotona toimii teema-
haastattelu, joka kestää noin tunnin ajan ja se on mahdollista toteuttaa haasta-
teltavan itse valitsemassa paikassa. Haastatteluun osallistuminen on vapaaeh-
toista. Haastateltavalla on oikeus milloin vain keskeyttää osallistuminen tutkimuk-
seen tai kieltäytyä vastaamasta hänelle esitettyyn kysymykseen. Haastattelut ää-
nitetään analyysia varten ja tutkimusaineistoa käytetään ainoastaan tässä tutki-
muksessa. Nauhoitteet tuhoetaan tutkimuksen valmistuttua. Tutkimusjulkaisuun
voidaan kuitenkin sisällyttää suoria otteita haastatteluista. Haastateltavilta ei ke-
rätä henkilötietoja, ja kaikki mahdolliset tunnistetiedot hävitetään raportista ennen
tutkimuksen julkaisemista.

Opinnäytetyö julkaistaan verkossa avoimessa opinnäytetyötietokannassa ja Hel-
singin Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:n verkkosivuilla. Minulle on selvitetty yllä
mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät.
Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen
myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkään-
laisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon, minua koskevaa ai-
neistoa käytetään vain kyseiseen tutkimukseen ja aineisto hävitetään tutkimuk-
sen valmistuttua.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja antamiani tietoja käytetään kyseisen
tutkimuksen tarpeisiin.

Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumiseni milloin tahansa ilman,
että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa minun asiakas-
suhteeseeni.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 3 Kehittämiskokouksen esityslista

Steppi-hanke 2017-2020

Esityslista, kehittämiskokous PVM

Paikalla olijat:

Kokouksen aluksi kahvitarjoilu

1. Valitaan kokoukselle puheenjohtaja ja sihteeri
2. FIILISKIERROS !!!
3. Käydään pikaiseen läpi edellisen viikon pöytäkirja
4. Tulevan/tulevien viikkojen asiat ja ohjelma
 - a.
 - b.
5. Muut asiat:
